

B. SZABÓ JÁNOS

A sztyeppeni hadviselés és a honfoglalók

A honfoglalók fegyvereik erejével szerezték meg a Kárpát-medencét, a „magyarok nyilaitól” rettegett Európa. A nemzeti büszkeség a sztyeppeni népek szívósságában, a fegyelemben, a csodafegyverként bemutatott íjban vagy éppen az „ismeretlen” taktikában vélte megtalálni a sikerek titkát. A magyarok azonban nem álltak magukban harctéri képességeikkel, hozzájuk hasonló népekkel is meg kellett küzdeniük, a nyugati ellenfelek pedig régóta ismerték a keleti lovas íjászok hadviselését. De akkor mivel magyarázható a magyarok eredményessége?

Magyar harcos
a 10. században

ACsendes-óceántól egészen a Kárpátok karéjáig húzódó eurázsiai sztyeppeövezet sokféle népe az idők folyamán rengeteget harcolt letelepedett déli szomszédaival. A hol háborús, hol békés kölcsönhatások változatos harci kultúrát hoztak létre a sztyeppén, amelyben ugyan szinte mindvégig kitüntetett jelentősége volt a lovas hadviselésnek és az új használatának, ám mégis rendkívül rugalmas maradt, amint erről a kárvalott szomszédos kultúrák írástudói rendre be is számoltak az utókornak.

SOKSZÍNŰSÉG VAGY EGYSÍKÚSÁG?

Abban a kutatók többsége egyetért, hogy számos sztyeppéi nép fegyverzete, taktikája hasonló lehetett a honfoglaló magyarokéhoz, sőt némelyek szerint teljesen azonos volt azzal. Érdeemesnek tűnik tehát új irányból, a történeti párhuzamok felől is alaposabban megvizsgálni a kalandozó magyarok és más sztyeppéi népek hadvi-

selését. Így könnyen fény derülhet rá, hogy azok a leegyszerűsítő elképzelések, amelyek a „keleti” könnyűlovassággal szemben a nehézlovasságot a „Nyugatnak” adják, vagy csak és kizárólag lóháton hajlandók elképzelni a sztyeppé harcosait, gyalog semmiképpen, éppúgy tévútra vezethetik a kutatókat és az érdeklődőket, mint azok a hiedelmek, amelyek szerint csupán egyetlen taktikai metódust, a „színlelt visszavonulást” tudták alkalmazni.

A személyes bátorság ugyan kitüntetett erény volt a sztyeppéi világban is, de ennek az eurázsiai harci kultúrának a vezérei gyakran többre értékelték embereik életét, mint valamiféle harctéri „fair play”-t. A nyílt összecsapások kerülése ezért nem magyarázható pusztán azzal, hogy felszerelésük gyöngeségei miatt a sztyeppéi harcosok számára ezek minden esetben hátrányosak lettek volna. Figyelembe kell venni azt is, miként gondolkodtak a háborús célokról, ez pedig nem feltétlenül esett egybe a nyugat-európai normával, amely a seregeik első soraiban küzdő középkori vezéreket idealizálta.

Természetesen jelentős különbség lehetett a nyersanyagokhoz, jó minőségű fegyverekhez és haditechnikához való hozzáférésben a sztyeppén nomadizáló szegényebb törzsek és a távol-sági kereskedelem hasznát lefölöző, urbanizált civilizációkat is hatalmuk alá hajtó, birodalomalkotó népek között, ám a mindvégig fennálló hasonlóságok is nyilvánvalóak: a ló meglovas-golása, az összetett íjak készítése, végül pedig a kengyel használata nagyon korán elterjedt a sztyeppéövezetben. Az egyes eszköztípusok rövid időn belül olyan egyöntetűséget mutattak, hogy a kiváló magyar orientalista, U. Köhalmi Katalin szerint az *„esetleges helyi vonások kivételével a fegyverzet és a lószerszám nem alkalmas etnikai meghatározásokra vagy szorosabb kapcsolatok kimutatására”*.

A harcias sztyeppéi népek közül az utókor képeletét a legjobban Dzsin-gisz kán mongoljai nyűgözték le, akik a világtörténelem egyik legnagyobb birodalmát kovácsolták össze a 13. században. Természetesen akiknek az ősei szenvedő alanyai voltak a hódítók

Íjászok lándzsások ellen Parthusok és szarmaták harca az ókori Arméniában

„A helyi uralkodók közül Mithridates elsőnek Pharasmanest vette rá arra, hogy csellel és erővel támogassa szándékait, s akadtak csábítók, akik Arsaces szolgáit sok arannyal bűnre készítették; egyszersmind a hiberek népes csapatokkal betörnek Arméniába [...] Miután Artabanus erről tudomást szerez, fiát, Orodest készíti fel bosszulásra, ad vele parthus csapatokat, és embereket küld, hogy segédcsapatokat toborozzanak. Vele szemben Pharasmanes [...] szarmatákat hív segítségül [...] A szarmatáknál azonban nem egyetlen hang a vezéré, ki ki önmagát ösztökéli, hogy harcot nyilakkal ne engedjenek: rohammal és közelharcra kell eléjük [mármint a parthusok elé] vágni. Változatos volt ezután a harcolók látványa: a parthus, aki egyforma ügyességgel szokott hozzá az üldözéshez vagy a futáshoz, szétnyújtotta csapatait és helyet keresett, ahonnan lőhet; a szarmaták – mellőzve az íjat, amellyel csak rövidebb távra boldogulnak – csákyákkal s kardokkal rohmoztak; hol – akár lovascsatában – szembenéztek vagy hátat fordítottak, máskor – mint szorosra zárt csatasor – testükkel és fegyvereikkel összecsapva sodortak, sodródtak.

(Publius Cornelius Tacitus római történetíró:
Évkönyvek, 2. század eleje)

A cselvetés stratégiája

„Békében a becsület a legfontosabb, azonban háborúban azok a ravasz cselek, taktikák, melyek nem okoznak sem szenvedést, sem nyomorúságot a katonáknak. [...] Az az igazi hadvezér, aki olyan hadicselt vet be, olyan stratégiát alkalmaz, hogy úgy tud győzedelmeskedni, hogy nem esik kár a seregében. Mi haszna van egy olyan győzelemnek, melyben veszteségek és szenvedések érték a sereget?”

(A mandzsui birodalom alapítója, Nurhaci:
Magasztos tanítás, 17. század eleje)

„A vezér egy pillanatra se szűnjk meg figyelemmel kísérni az ellenség mozdulatait, minden csapatparancsnokot keményen büntessen meg, ha parancs nélkül támad. Őrizkedjk az ok nélküli megütkezéstől. Amikor azonban az ellenfél feléje nyomul, ismerje meg fölállását, s a visszavonulás lehetőségét is tekintetbe véve intézkedjk a támadásra vonatkozólag. Az olyan hadat, mely rövid harc után visszavonul, ne üldözze, mert valószínű, hogy erős tartalék áll mögötte. [...] Gyakran megtörténik, hogy az ellenség színleg megfutamodik, hogy ellenfelét megdöntésére csalja. Az efféle cselektől őrizkedni kell.”

(Tuzútkút-i Timuri, 17. század eleje)

A krími tatárok példája

„Harcoltam én is tatárokkal, de soha annyi tatár hullát egy kupacban csata után nem láttam, mint németet, musz-kát és mást. Háromszáz, négyszáz meg-

Miért nehéz felülkerekedni a nyugati hadnak a sztyeppéi lovasságon?

ölt tatárt látni egy halomban – nagy győzelemnek kell annak lennie, más nemzetekből meg van annyi, mint a nyú. Legkönnyebb a némettel csatázni. Legyőz –

nem vesz üldözőbe, én győzöm le – nem menekül meg előlem; a tatár meg – menekülni is nehéz előle, üldözni is fáradsá-gos dolog...”

barbár tetteinek – mint például a magyarok vagy az oroszok –, érthető módon talán kevésbé csodálják ezt a teljesítményt.

A SIKER TITKA?

Ha manapság egy érdeklődő az interneten, netán a könyvesboltok polcain gombamód szaporodó „ismeretterjesztő” szövegekből, kiadványokból akar tájékozódni arról, hogy hogyan és kikkel harcolhattak a kalandozó magyarok, nagyjából mindenütt egyforma képet kap. Akár a bajorokról, akár a szászokról, netán az itáliaiakról esik szó, mindenütt egyforma „nyugati” nehézlovasokról írnak, akiket a kalandozók – hála ismeretlen sztyeppi taktikájuknak – a csatákban hosszú időn át könnyűszerrel meg tudtak tévesztetni és törbe csalni.

Már ha egyáltalán sor került köztük olyan nyílt csatára, ahol törbe csalhatták volna az ellenséget – csak hogy az ilyen jellegű összecsapásokat bárki a két kezén össze tudná szá-

—→
A brentai csata, 899

Gyalogos küzdelem egy Perm környékéről előkerült ezüsttálon

molni a kalandozások évtizedei alatt. Meglehetősen alapos átgondolásra szorulnak tehát azok a megállapítások, amelyek a 9–10. századi magyar fegyverzet – pl. az íj vagy szablya – hatékonyságának vagy a csak és kizárólag nehézfegyverzetű lovasként elképzelt ellenfelek gyöngeségeinek tulajdonítják a sikereket.

Valójában nagy bizonyossággal leszögezhetjük, hogy nem lehet a kalandozók vagy honfoglalók évtizedekig tartó sikereit csupán egy-egy taktikai sémára vagy fegyvertechnikai újdonságra visszavezetni. Az eredményekben ugyanis legalább ekkora, ha nem nagyobb szerepet játszottak a logisztikai szempontok, a megtámadottak mozgósítási nehézségei és a kalandozóknak a helyieknél – általában – nagyobb mozgékony-sága és jobb manőverezőképesége.

Az egykori Karoling Birodalom nyugat-európai területeinek mozgósítási rendszere a 10. században ugyanis csak nehezen tudott felőni az új keleti kihíváshoz. A szász Ottó hatalomra kerülése (962) előtt teljesen szét voltak aprózva az egykor hatalmas birodalom erőforrásai, s a Karoling-dinasztia hanyatlásának korában a sorozatos belháborúk sújtotta tartományokban aligha lehetett jelentős erőket előre megfontoltan mozgósítani a hol felbukkanó, hol eltűnő magyarok ellenében.

A birodalom fénykorában, a nagy hódító hadjáratok idején minden év ta-

vaszán tartottak hadi mustrát a birodalom hadköteles alattvalói felett, ahonnan azután – ha az uralkodó úgy rendelte – hadba is vonultak. Az egy-egy vidéken, tartományban csupán néhány hétig portyázó, mozgékony magyar lovasság ellen az efféle régimódi, nehézkes mozgósítási rendszer azonban mit sem használt.

A védelem terhe így szinte kizárólag a megerősített helyekre és az állandóan fegyverben tartott, mozgékony – de a régi hadfelkelésnél jóval kisebb létszámú, viszont „profi” – fegyveres csapatokra hárult volna, ám ha a meglepetés erejével ezeket is sikerült a magyaroknak a városokba, várakba szorítani, akkor egész vidékek maradhattak hetekig védtelenül.

Ha pedig végül össze is gyűlt a had, akkor sem volt könnyű a magyarok nyomába érni. Így paradox módon a honfoglalás éveinek néhány nagy és győztes csatája (899: Brenta; 907: Brezalauspurc; 910: Augsburg) után a kalandozások évtizedeiben nem feltétlenül az volt a magyar sikerek kulcsa, hogy a támadók mindig mindenütt fölényben lettek volna a nyugat-európai harcmezőkön, hanem az, hogy a helyiek a legtöbb esetben nem voltak képesek komolyan harcba kényszeríteni őket.

A SZÍNLELT VISSZAVONULÁS

Reginó prümi apát elhíresült leírása alapján többnyire úgy szokás elképzelni a honfoglalók hadművészetét, hogy annak alfája és ómegája is a „színlelt visszavonulás” volt, függetlenül attól, hogy jelenlegi ismereteink szerint a 910. évi, magyar győzelemmel végződő első augsburgi csata az egyetlen olyan tényleges hadiesemény, amelynek leírásából ennek a manővernek az alkalmazására következtetni lehet. Ott a magyarok állítólag hajnalban támadták meg az ellenség táborát, de egész napos harc után, csak estefelé tudták törbe csalni az őket végül üldözőbe vevő bajorokat és alemannokat.

A csatáról beszámoló Liutprand leírása is arra utal, hogy nem lehetett könnyű elhítenni egy harcedzett, tapasztalt ellenféllel, hogy csupán színlelt visszavonulásról van szó. Ráadásul a sztyeppei lovas népek harcmódora nyilvánvalóan elsősorban az egymás elleni küzdelemben alakult ki, így az általuk olyannyira kedvelt színlelt megfutamodást és lesvetést is főként egymás ellen kellett alkalmazniuk. Ha a

módszert ismerő ellenfél minden alkalommal meg tudta volna különböztetni a valódi és a megtévesztő futást, s ellen tudott volna állni a kísértésnek, hogy a megvertnek tűnő menekülőket üldözőbe vegye, a színlelt megfutamodás alighanem hamar kikopott volna a sztyeppei hadviselés kelléktárából. Csakhogy ilyen esetekben a csábítás rendkívül nagy lehetett, hiszen az ellenfél soha nem olyan védtelen, mint menekülés közben, a sztyeppei népek pedig épp a megvert ellenség üldözésében voltak nagyon szívósak.

A hagyomány szerint a rettegett 14. századi hódítónak, Timurnak tulajdonított, de valójában az ő leszármazottai, az indiai nagymogulok uralma alatt a 17. századra véglegesített hadtudományi értekezés a kérdés másik oldalával foglalkozva több ízben is óvatosságra inti a vezéreket, ha azt látják, hogy az ellenfél nem küzd kellő elszántsággal.

Ráadásul a modern hiedelmekkel szemben még a nyugati ellenfelek sem csak drága páncélokba bújtatott, „vasas” nehézlovassággal rendelkeztek, hanem mozgékony, akár távolharc fegyverekkel is felszerelt, csapdaállításra alkalmazható könnyűlovassággal is: ilyenek voltak például azok a türingek, akikkel 933-ban Merseburgnál a szász nehézlovasság elé próbálták csalni a magyarokat. Az elszórt adatokból kiderül például a szász lovasságról, hogy páncélt ugyan nem feltétlenül viselt, viszont rendelkezhetett íjjal, ahogyan a Frank Birodalom lovasságának más egységei is. S az efféle lovasok a 842. évi verduni hadijátékokon a Karoling Birodalom uralkodói előtt különféle bonyolult lovassági manővereket mutattak be, egyebek mellett a – hazai hiedelmek szerint a 9–10. századi Nyugat-Európában ismeretlen, ezért a magyaroknak mindig biztos győzelmet hozó – színlelt visszavonulást gyakorolták!

Ez az elem ugyanis már a római kor óta beletartozott az alapvetően továbbra is római mintára felszerelt és kiképzett nyugati lovasság taktikájába. Így nem is annyira meglepő, hogy több 10. századi eset is ismert, amikor a színlelt megfutamodást épp a könnyűlovas sztyeppei népek ellen alkalmazták sikerrel. A magyarok így módon történt 933. évi merseburgi futásából vagy a besenyők hasonló, 970. évi arkadiopoliszi vereségéből mégsem jutott senki arra a következtetésre, hogy ezek azért következtek be, mert „elfe-

A MAGYAROK HARCMÓDORA

„Ügyesen kilesik a kedvező alkalmakat, és ellenségeiket nem annyira karjukkal és haderejükkel igyekeznek levérni, mint inkább csel, rajtaütés és szükségben való megszorítás útján.

Bölcs Leó bizánci császár:

Strategikon, 904 után

A magyar sereg „nem egy tömegben portyázott, hanem csapatonként rohanta meg a városokat és falvakat. [...] Az erdőkben is százas vagy néha kisebb csoportok rejtve előtörték, mégis a füst és a tüzeztől vöröslő ég jelezte, hol vannak az egyes csapatok.”

Ekkehard: Sankt Gallen-i történetek, 10. század

„...vagy visszaforduló lovaikon harcolnak, de gyakran tettetnek menekülést is. Nem képesek hosszú ideig küzdeni: különben – ha erejük és kitartásuk is olyan lenne, mint támadásuk – elviselhetetlenek volnának. Általában heves küzdelem közepette abbahagyják a harcot, és kevéssel ezután a menekülésből visszatérnek az ütközetbe, úgyhogy amikor már éppen győztesnek hinnéd magadat, akkor kerülsz a legnagyobb veszélybe. Haditaktikájuk annál veszélyesebb, minél szokatlanabb más népek számára.”

Regino prümi apát:

Világkrónika, 10. század eleje.]

„Mielőtt még tehát »Aurora elhagyná Titonus sáfrányszínű ágyát«, a magyarok öldöklést szomjazó s harcba áhítozó serege meglepte ezeket, mármint a még ásitó keresztényeket; egyeseket ugyanis a nyílveszők hamarabb riasztottak, mint a kiáltozás, másokat pedig, akiket ágyukban döftek át, sem a láрма, sem a sebek nem ébresztettek fel, mivel előbb hagyta el őket a lélek, mint az álmom. Tehát innét is, onnét is heves ütközet kezdődött, s a türkök megfordulva – mintha megfutamodnának – serényen kilótt lövedékeikkel, azaz nyilakkal sokakat leterítették [...] A leszálló nap már hét órát jelzett, és a hadiszerecse Lajos seregének kedvezett, midőn a felettébb ravasz türkök – szemtől szembe csapdát készítve – futást színleltek. Amikor a királynak cselre nem gondoló népe igen nagy lendülettel üldözni kezdte őket, a lesben állók, akiket legyőzöttnek véltek, minden oldalról rájuk törtek, és legyilkolták a magukat győztesnek tartó keresztényeket. A király maga is elcsodálkozott azon, hogy győztesből legyőzötté vált, és a nem sejtett csapás így még súlyosabban érintette.”

Liutprand: Antapodosis, 962 k.

TAKTIKAI FEGYVERTÁR

„...összecsapott a két sereg, és a kereszténnyé lett mohamedánok és a bizánciak kerültek előnyösebb helyzetbe, minthogy kétszer annyian voltak, mint a turkok. A seregek éjjel is csatarendben maradtak, a négy király pedig haditanácsot tartott. A besenyők királya ezt mondta: »Bízzátok rám a vezetést holnap korán reggel!« Ebbe bele is egyeztek.

Mikor megvirradt, a besenyő király sok lovasosztágot rendelt a jobbszárny mellé, mindegyik osztág ezer lovast számlált, ugyanígy a balszárny mellé is. Mikor aztán felsorakoztak a csatasorok, a jobb-

szárny lovasosztágai a bizánciak derékhadára törtek, és nyílzáport zúdítottak rá, miközben átmentek a balszárnyra. A balszárny lovasosztágai is felvonultak, és nyílzáport zúdítottak a bizánciak derékhadára, miközben odáig jutottak, ahonnan a jobbszárny lovasosztágai kiindultak. A nyílzás így állandóan folyt, a lovasosztágok pedig forogtak, mint a malomkerék. Maga a türk jobbszárny, középhad és balszárny azonban nem mozdult. [...]

Mikor pedig a kereszténnyé lett mohamedánok és bizánciak látták, hogy miként bomlanak fel soraik, s hogyan tér rájuk

vissza állandóan a nyílzápor, rendezetlen soraikkal támadásba mentek át, s az addig mozdulatlanul álló türk [fő-]sereget rohanták meg. A [türk] lovasság utat is nyitott nekik. Utána azonban egyetlen hatalmas nyílzáporral borították el őket. Ez a nyílzápor lett az oka a bizánciak megfutamodásának: a türkök ugyanis a nyílzápor után rendezett sorokban végrehajtott támadásukkal megszerezték a győzelmet. Az ő soraik ugyanis rendezett állapotban maradtak és nem bomlottak fel.”

Al-Maszúdi: Aranymezők, 10. század közepe

„Ha az ellenséges had számos, a tiéd pedig kevés, ne siess megütközni, előbb készítsd el jól magadat. Ha van alkalom a kiegyezésre, egyezkedj; ha pedig nincs, küzdj meg. [...] Ha hadad mozgására nincs alkalmas terep, küldj egy követet, s az alatt tégy egy kanyarulatot. Félkezd szóval az embereidet, ne készülj az ütközetre. Ha pedig nem lehet, s az ellenség közeledik és meg akar ütközni: akkor már tovább ne vonakodjál, fogadd el az ütközetet és harcolj vitézől.”

*Júszuf Hássz Hádzsib:
A boldogító tudomány, 1069–1070*

LOVAS ÍJÁSZOK - LÓ NÉLKÜL

„egy [mongol] egység kerek pajzsokkal a karján lóról szállva, gyalogosan lő. Ha az ellenséget eltalálja az első nyílzápor, szét fog futni két oldalra, és ha szétfut, zűrzavar keletkezik. Ezt aztán kihasználják a tatárok, és a lehető leggyorsabban behatolnak az ellenség sorai közé. Ha az ellenség kedvező alkalmat talál arra, hogy a gyalogos csapatokat a lovassággal letiporja, a gyalogosok mögötti lovascsapatok törnek előre, ellentámadásba lendülnek, és megfutamítják az ellenséget.”

Meng-Ta Pei-Lu és Hei-Ta Shih Lüh, a kínai Déi-Szung dinasztia követeinek jelentései a mongolokról, 1221–1237

ledték” saját ősi harcmódorukat. Vagyis a „nyugatiak” és a bizánciak sem mentek a szomszédba egy kis hadi cselfogásért: a bajor hadaknak 913-ban még egy éjszakai rajtaütés is belefért a „repertoárjába”.

KÜLÖNFÉLE HARCTÉRI TAKTIKÁK

A kalandozók csapatai azonban jóval nagyobb, stratégiai léptékben is képesek voltak élni a színlelt visszavonulás révén szereshető előnyökkel. 899-ben az itáliai Brenta folyónál egy igen jelentős visszavonuló manőver után teljesen váratlanul törtek rá Berengár király túlerőben lévő, mit sem sejtő hadának táborára. A 11. században Júszuf Hássz Hádzsib Balaszagúni török nyelvű királytűkre, a *Boldogító tudomány (Kutadgu Bilig)* című mű éppen ilyen győzelemre vezető tanácsokat tartalmaz a csaták megvívásával kapcsolatban.

A honfoglaló és kalandozó magyarok legtöbb csatájáról sajnos nem állnak rendelkezésünkre részletes leírá-

sok, akad azonban egy szöveg al-Maszúdi *Aranymezők* című művében, amely a hazai kutatók körében általánosan elfogadott forrásként szerepel, ha a 10. századi magyarok taktikájáról esik szó. Az ebben leírtak azonban szintén nem sorolhatóak a színlelt megfutamodásból és lesvetésből álló, „hagyományosnak” vélt sztyepei taktika példái közé.

A 10. században élt, bagdadi születésű muszlim földrajztudós művében

található szöveg elég világosan leír egy különösebb fortélyok, hadicselek nélkül, szemtől szemben megvívott nyílt csatát, amelyben a csatatéren manőverező íjászlovasság ügyes alkalmazása és a főszereg koncentrált nyílzápora hozta meg a sikert.

Mindez azonban meglepő hasonlóságokat mutat azokkal a tanácsokkal, melyeket épp Anonymus Byzantinos adott 6. századi hadügyi értekezésében a lovasság elleni harchoz – azzal a különbséggel, hogy nála a harcrendben várakozó sereg centrumát nehézfegyverzetűekből és íjászokból álló gyalogság alkotja. Javaslatára szerint a harcrendből kikülönített kisebb lovascsapatokkal kell az ellenfelet rohamra bírni, majd miután az üldözők megközelítettek a nyugodtan várakozó bizánci csatarendet, a kiküldött lovascapatoknak ki kell térniük a szárnyak irányába, mire a gyalogság nyílzáport zúdít a támadókra. Az első két sor a lovak lábára nyilaz, a hátsók a magasba, hogy az aláhulló nyilak is sebezzenek az ellenséget. Majd a bizánci gyalogság lándzsát ragad, és megrohamozza a megzavarodott ellenséges lovasságot.

Aranyozott
ezüstberakásos
kengyel Rakamazról

Rendkívül figyelemre méltó, hogy a bizánci traktátusnál nagyjából ezer évvel későbbi, közép-ázsiai forrásokra visszamenő, késő-timurida hadügyi traktátus, a *Tuzúkát-i Timurí* is hasonlóan, ámde jóval részletesebben és követhetőbben beszéli el a világhódító Timur Lenk hadseregének sokszorosan győzedelmes taktikáját, amely a szárnyak lovascsapatainak újra és újra ismétlődő felőrlő támadásain alapult.

Plano Carpini szerint a 13. századi mongolok egy-egy lovassági támadás során 3-4 nyilat lőttek ki, így feltételezhetjük, hogy nemcsak ők, hanem más népek íjászlovassága is képes volt erre a hatásos lőtávolságon belül. Viszont – némely, igencsak anakronisztikus mai elképzeléssel szemben – túl sok veszszőt sem lehetett célszerű egy-egy roham alkalmával kilőni, mivel a „lőszer” hiánya komoly logisztikai problémákat okozhatott a harctéren manőverező lovasság számára. Carpini szerint például a mongolok három teli tegezt vittek magukkal, Marco Polo szerint pedig 30 nehéz és 30 könnyű nyilat – szó sem volt tehát az egyes botcsinálta hazai „kutatók” által megálmodott „nyílszóró géppuska” taktikához szükséges tömegtelen nyílvesszőről.

A honfoglalók nagyon szerencsés pillanatban tűntek fel a 9. század végén a Kár-

pát-medencében. A környező nagyhatalmak vagy más bajaikkal voltak elfoglalva – a bolgárok épp a bizánciakkal háborúztak –, vagy belső anarchia emésztette őket, mint az egykor félelmetes Karoling Birodalom területeit, így nem tudtak túl hatékonyan fellépni a határvidékükön létrejövő új hatalmi centrum ellen. A keletről hozott harci tudás és fegyverzet, valamint a sztyeppei népek közismerten jó szervezőképessége nagyon gyorsan félelmetes ellenfélle tette a keresztény Európa szemében Árpád népét. A következő

bő fél évszázad katonai sikerei mögött azonban nem pusztán egy-egy kiemelt tényezőt, egy fegyvert vagy egy taktikai fogást kell keresnünk, hanem azt a komplex és rugalmas hadikultúrát, amelyet a sztyeppéről hozott magával a magyarság. ♦

Mongol lovasok összecsapása Rasíd ad-dín *Történetek gyűjteménye* című művéből (Tebriz, 1305–1310)

Nyugati és magyar lovas viadala

